

Käypä hoito

Diasarja

Alaraajojen tukkiva valtimotauti

**Perustuu 12.5.2010 julkaistuun
Käypä hoito -suositukseen**

Käypä hoito

Näytön varmuusaste

Käypä hoito -suosituksissa

Koodi	Näytön aste	Selitys
A	Vahva tutkimusnäyttö	Useita menetelmällisesti tasokkaita ¹ tutkimuksia, joiden tulokset samansuuntaiset
B	Kohtalainen tutkimusnäyttö	Ainakin yksi menetelmällisesti tasokas tutkimus tai useita kelvollisia ² tutkimuksia
C	Niukka tutkimusnäyttö	Ainakin yksi kelvollinen tieteellinen tutkimus
D	Ei tutkimusnäyttöä	Asiantuntijoiden tulkinta (paras arvio) tiedosta, joka ei täytä tutkimukseen perustuvia näytön vaatimuksia

¹ Menetelmällisesti tasokas = vahva tutkimusasetelma (kontrolloitu koeasetelma tai hyvä epidemiologinen tutkimus); tutkittu väestö ja käytetty menetelmä soveltuvat perustaksi hoitosuosituksen kannanottoihin.

² Kelvollinen = täyttää vähimmäisvaatimukset tieteellisten menetelmien osalta; tutkittu väestö ja käytetty menetelmä soveltuvat perustaksi hoitosuosituksen kannanottoihin.

Käyttöehdot

Diaesitystä saa vapaasti hyödyntää terveydenhuollon julkishallinnon ja oppilaitosten koulutuksessa.

Esityksen sisältöä ei saa muuttaa.

Jos esitykseen sisällytetään muuta materiaalia, Käypä hoito -diapohjaa ei saa käyttää.

Keskeinen sanoma

- Alaraajojen tukkiva valtimotauti on yksi ateroskleroosin kolmesta tavallisimmasta ilmentymästä.
- Kroonisen alaraajaiskemian (hapenpuutteen) tärkein syy.
- Perusterveydenhuollossa on keskeistä löytää potilaat, jotka tarvitsevat kiireellistä tai päivystysluonteista tutkimusta ja hoitoa erikoissairaanhoidossa, ja toisaalta ne potilaat, joita voidaan turvallisesti hoitaa ja seurata perusterveydenhuollossa.

Määritelmät

- Tukkivalla valtimotaudilla tarkoitetaan alaraajaan johtavien valtimoiden ateroskleroosia siihen liittyvine trombooseineen.
- Krooninen alaraajaiskemia on hitaasti tai hyppäyksittäin etenevä tautiprosessi.
- Katkokävely ilmenee rasituksessa ja johtuu riittämättömän valtimoverenkierron aiheuttamasta lihasten hapenpuutteesta, joka pakottaa pysähtymään ja lepo lievittää sitä.
- (Krooninen) kriittinen alaraajaiskemia on tila, jossa potilaalla esiintyy lepokipua tai kudოსvaurio, joiden syy on raajan valtimoverenkierron riittämättömyys.

Kliiniseen kuvaan perustuva alaraajojen luokitus

Aste	Alaraajan valtimotauti ¹	Sepelvaltimotauti	Aivoverenkierron häiriö
Lievä	Katkokävely (FII)	Angina pectoris	TIA
Keskivaikea	Lepokivut ² (FIII)	Epävaka angina	Epävaka iskeeminen häiriö
Vaikea	Kudostuho ² ("jalkainfarkti") (FIV)	Sydäninfarkti	Aivoinfarkti

¹ Oireetonta tautia (FI) ei mainita erikseen

² Kroonisen tai äkillisen iskemian aiheuttamana

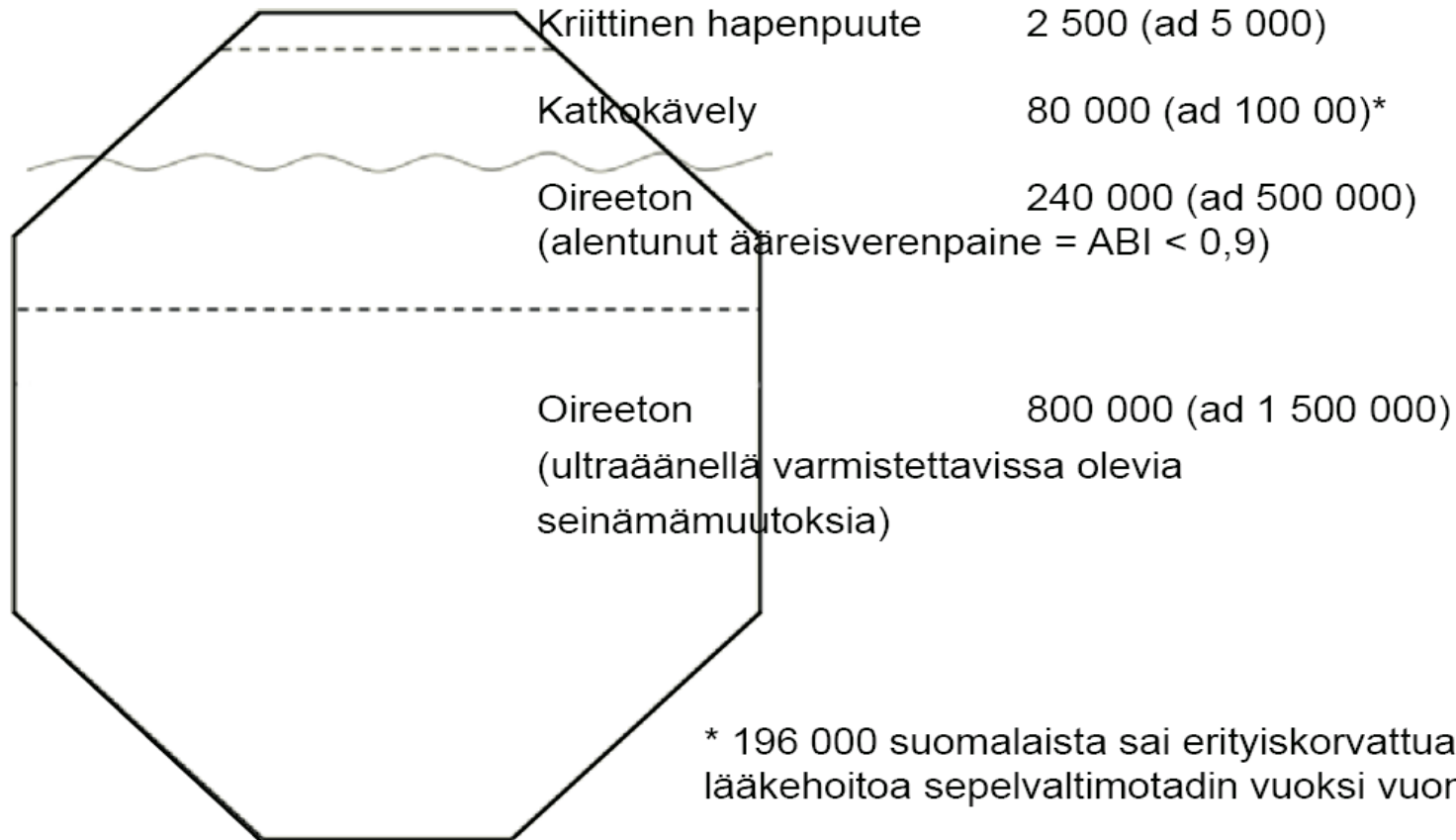
Epidemiologia

- Oireeton alaraajaiskemia
  - Oireettoman tai vähäoireisen valtimotaudin esiintyvyys lienee 4–10-kertainen katkokävelyoireen perusteella arvioituun verrattuna
  - Esiintyvyys yli 65-vuotiailla noin 20–30 prosenttia terveyskeskuskohortissa
- Katkokävely
  - Katkokävelyä esiintyi noin 4.5 %:lla 50–60-vuotiaista suomalaismiehistä laajan kyselytutkimuksen valikoimattomassa aineistossa
  - Muualla tehdyissä laajoissa epidemiologisissa tutkimuksissa katkokävelyn esiintyvyys on ollut 40-vuotiailla miehillä noin 1 %, mutta yli 65-vuotiailla jopa 8 %
- Kriittinen iskemia
  - Ilmaantuvuudeksi arvioitu 500–1000 tapausta miljoonaa asukasta kohti vuodessa

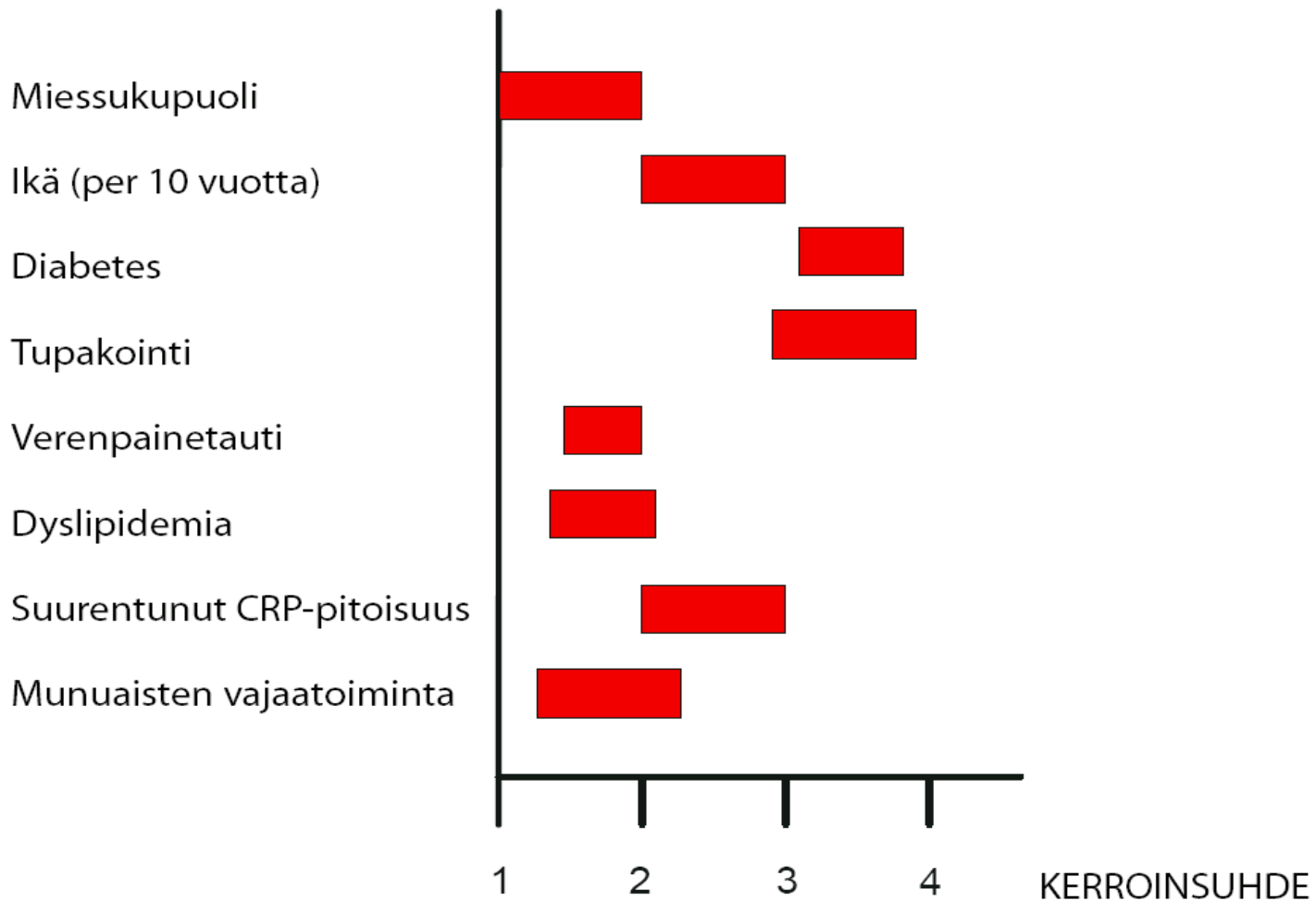

VERISUONIKIRURGIAN JÄÄVUORI

Alaraajan valtimotaudin arvioitu vallitsevuus Suomessa

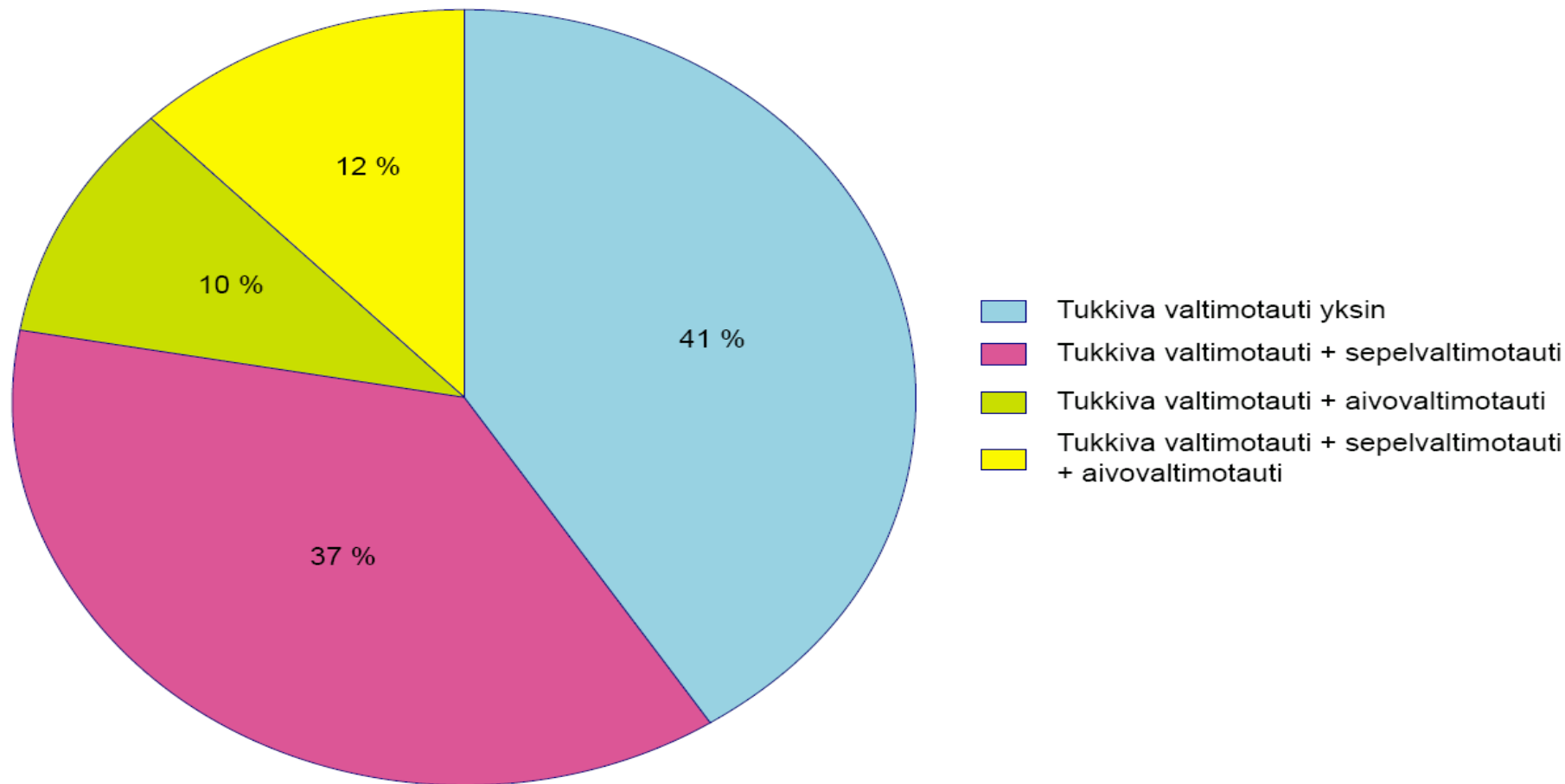
KUVA 1. Eriasteisen alaraajojen valtimotaudin vallitsevuus. Alaraajojen tukkivan valtimotaudin vallitsevuus suomalaisessa väestössä. Mukaeltu lähteestä Leng GC ym. Epidemiology and risk factors for peripheral arterial disease. Kirjassa: Beard JD ym. Vascular and endovascular surgery. 2. painos. Saunders, London 2001;26
Copyright: Mauri Lepäntalo

KUVA 2. Oireisen tukkivan valtimotaudin riskitekijät. Muokattu TASC II:n mukaan (Norgren L ym. Inter-society consensus for the management of peripheral arterial disease (TASC II). Eur J Vasc Endovasc Surg 2007;33(Suppl 1):S1-75; PMID: 17140820). Kriittisen iskemian riski lisääntyy iän myötä (ks. kuva 3), tupakointi kolminkertaistaa valtimotaudin riskin pahentua kriittiseksi alaraajaiskemiaksi (ks. Käypä hoito -suositus Tupakointi, nikotiiniriippuvuus ja vieroitushoidot). Diabetes on kriittisen iskemian tärkein riskitekijä. Ääreisvaltimotautia sairastavalla diabeetikolla onkin 9–10-kertainen amputaation vaara diabetesta sairastamattomaan valtimotautipotilaaseen verrattuna.

KUVA 3. Kriittisen alaraajaiskemian riskitekijät. Muokattu TASC II:n mukaan (Norgren L ym. Inter-society consensus for the management of peripheral arterial disease (TASC II). Eur J Vasc Endovasc Surg 2007;33(Suppl 1):S1-75; PMID: 17140820)

KUVA 4. Sepelvaltimotaudin ja aivovaltimotaudin esiintyvyys tukkivaa valtimotautia sairastavilla (nilkka-olkavarsi-painesuhde, $ABI \leq 0.9$). Painotetut keskiarvot laskettu REACH-, CAPRIE- ja Aronowin ja Ahnin tutkimuksista.

Copyright: Maarit Venermo ja Mauri Lepäntalo

Lähteet:

Bhatt DL ym. International prevalence, recognition, and treatment of cardiovascular risk factors in outpatients with atherothrombosis. *JAMA* 2006;295:180-9; PMID: 16403930

A randomised, blinded, trial of clopidogrel versus aspirin in patients at risk of ischaemic events (CAPRIE). CAPRIE Steering Committee. *Lancet* 1996;348:1329-39; PMID: 8918275

Aronow WS, Ahn C. Prevalence of coexistence of coronary artery disease, peripheral arterial disease, and atherothrombotic brain infarction in men and women ≥ 62 years of age. *Am J Cardiol* 1994;74:64-5, PMID: 8017309

Ennuste

- Nilkkapaine on kliinisiä oireita parempi ennustaja ^C.
- Katkokävelypotilaista viiden seuraavan vuoden aikana
  - 75 prosentilla oire stabiloituu tai lievittyy
  - 25 prosentilla oire pahenee
  - 5 prosenttia tarvitsee revaskularisaation
  - 2 prosentilla raaja joudutaan amputoimaan.
- Oireet eivät aina etene vaiheittain vaikeusasteesta seuraavaan, vaan kroonisen alaraajaiskemian ensimmäinen ilmenemismuoto voi olla lepokipu tai alaraajahaava.

Ennuste

- Kriittisen iskemian arvioidaan johtavan hoitamattomana vuoden kuluessa raajan menetykseen 25–50 prosentissa tapauksista.
- Diabetes, infektio ja kudsvaurio huonontavat ennustetta ja lisäävät amputaatoriskiä.

Ennuste

- Katkokävelypotilaan elinajanennuste on kymmenen vuotta lyhyempi kuin oireettoman verrokkiväestön.
- Alaraajojen tukkivaa valtimotautia sairastavista n. puolet (40–60 prosenttia) kuolee sepelvaltimotautiin, 10–20 prosenttia iskeemiseen aivosairauteen ja 10 prosenttia muuhun verisuonitapahtumaan.
- Kriittinen iskemia on useimmiten merkki vaikeasta yleistyneestä aterotromboottisesta valtimosairaudesta ja huonosta elinajanennusteesta.

Diagnostiikka

- Alaraajojen tukkiva valtimotauti on alidiagnosoitu.
- Ensidiagnostiikka kuuluu aina perusterveydenhuoltoon.
- Jalkaterän sykkeiden palpoituminen sulkee pois merkittävän valtimotaudin.
- Vähänkin epävarma sykepalpaatiolöydös tulee varmistaa dopplerpainemittauksella.

Nilkka-olkavarsipainesuhde (ABI)

- Nilkasta ja olkavarresta mitattujen systolisten paineiden suhde (Ankle-brachial index, ABI)
- Arvoa 0.9 tai vähemmän pidetään yleisesti merkkinä heikentyneestä valtimokierrosta.
- Arvo yli 1.3 viittaa mediaskleroosiin.
- Kaikki poikkeavat arvot viittaavat yleistyneeseen valtimotautiin.
- Diabeetikon 0.9-1.3 arvoihin tulee myös suhtautua varauksin.

Diagnostiikka

- Kävelytestillä havaittu rasituksen jälkeinen ABI:n pieneneminen kuvaa luotettavimmin hemodynaamista häiriötä **C**.
- Kuvantamistutkimukset (dupleksikaikukuvaustutkimus, magneettiangiografia, TT-angiografia tai digitaalinen subtraktioangiografia) ovat aiheellisia vain erikoissairaanhoidossa, jos suunnitellaan kajoavaa hoitoa.

Konservatiivinen hoito

– Ehkäisevät toimet

- tupakasta vieroitus
- diabeetikoilla HbA_{1c}-arvon tavoite alle 7.0 prosenttia
- statiinihoito
- verenpaine tavoite alle 140/85 mmHg
- asetyyლისალისუილიჰაპო (ASA) **A**
- säännöllinen liikunta ja kävelyharjoitukset **B**

Kajoava hoito

- Konservatiiviseen hoitoon reagoimaton työ- tai toimintakykyä uhkaava katkokävely edellyttää verisuonikirurgista erikoissairaanhoidoa.
- Lääkehoidolla ei voida parantaa kriittisesti iskeemisen raajan verenkiertoa **C**, se vaatii joko kirurgisen tai suonensisäisen revaskularisaation.
- Revaskularisaatiotekniikan valintaan vaikuttavat valtimomuutosten sijainti ja laajuus, potilaan yleistila ja elinajanennuste **C**.
- Amputaatio on ensisijainen ratkaisu vain, jos toimintakykyä ei voida palauttaa revaskularisaatiolla.

Mitä hoidetaan päivystystoimenpitein?

- Akuutti alaraajaiskemia
  - äkillinen kipu
  - motorinen heikkous
  - jalkaterän tunnon heikkeneminen tai tunnottomuus
- Akutisoitunut krooninen alaraajaiskemia, aiemman valtimoahtauman trombosoituminen tai verisuonisiirteen tukkeutuminen
- Diabeetikon jalkainfektio ”septinen jalka”

Käypä hoito

Duodecimin ja Suomen Verisuonikirurgisen yhdistyksen asettama työryhmä

Puheenjohtaja:

Mauri Lepäntalo, LKT, verisuonikirurgian professori, ylilääkäri; Helsingin yliopisto ja HYKS:n verisuonikirurgian klinikka

Kokoava kirjoittaja:

Maarit Venermo, LT, dosentti, verisuonikirurgian erikoislääkäri; HYKS:n verisuonikirurgian klinikka

Jäsenet:

Tapani Ebeling, LT, dosentti, sisätautien ja endokrinologian erikoislääkäri, diabeteksen hoidon erityispätevyys; OYS, sisätautien tulosyksikkö

Markku Ellonen, LL, yleislääketieteen ja sisätautien erikoislääkäri; Huittisten terveyskeskus

Elina Heikkilä, LT, ihotautien ja allergologian erikoislääkäri; (Käypä hoito -toimittaja)

Riitta Lassila, LKT, dosentti, osastonylilääkäri; HUSLAB, HYKS:n hyytymishäiriöyksikkö, hematologia

Pertti Loponen, LT, thorax- ja verisuonikirurgian erikoislääkäri; TAYS:n sydänkeskus

Michael Luther, LT, thorax- ja verisuonikirurgian erikoislääkäri, verisuonikirurgian ylilääkäri; Vaasan keskussairaala

Hannu Manninen, LKT, toimenpideradiologian professori, ylilääkäri; Itä-Suomen yliopisto ja KYS, radiologia

Asiantuntija:

Heikki Tikkanen, LT, dosentti, kliinisen fysiologian ja liikuntalääketieteen erikoislääkäri, ylilääkäri; Urheilulääketieteen säätiö / Helsingin Urheilulääkäriasema

Diojen ulkoasu: Tuula Paajanen, kielentarkastus Marjo Lepistö ja Kirsi Tarnanen

